

Kerteminde under Svenskekrigen.

Af V. Woll.

Det er en almindelig kendt Sag, at de tre Krigsaar 1658—60 betegner et af de mørkeste Blade i vort Lands Historie, en Periode, i hvilken Danmarks Udsltelse af de selvstændige Rigers Tal var saa nær som vel næppe nogensinde. Overalt i Landet var først vore Fjenders Hærgen og senere vore Allieredes Færd af en saadan Art, at store Landstrækninger laa øde, og Befolkningen, udplyndret og forarmet, søgte Ly i Moser, Skove og lignende svært tilgængelige Steder. Her skal omtales nogle enkelte af de Spor, som Krigen satte sig i Kerteminde, saaledes som de endnu kan læses ud af Retsbøger og andre Dokumenter.

I Løbet af 1659 havde Svenskerne sat sig fast over alt paa Fyen. I Kerteminde havde de indrettet sig med en Hovedvagt, formentlig i „den grundmurede Gaard“ (den nuværende Toldkammerbygning), medens Mandskabet laa indkvarteret over hele Byen. I Slutningen af Oktober var der fra vor Side planlagt en Landgang paa Fyen, hvorunder den forenede danske og hollandske Flaade skulde landsætte Tropper ved Nyborg, men da Vejrforholdene her var ugunstige, blev Planen ændret saaledes, at Landgangen skulde foregaa ved Kerteminde, og her blev den da ogsaa til Virkelighed den 31. Oktober 1659. Flaaden laa opankret Nord paa ved Kikkenborg og beskød herfra Byen for at støtte Troppernes Bestræbelser for at fordrive Svenskerne. Den Ødelæggelse, som paa denne Maade blev forvoldt af vore egne, findes paa den sørgeligste Maade beskrevet i et Tingsvidne af 13. September 1660. Henved en Snæs Gaarde til over 200 Rdl. Værdi var „slet borte“, afbrændte eller ruinerede, og ialt var 131 Ejendomme mere eller mindre ødelagte, Havnebolværkerne og Langebro brøstfældige, Skippernes Fartøjer ødelagte eller bortførte. Skaden paa Huse og Skibe ansættes ialt til ca. 24400 Sletdaler, et Tal, som vel maa ti- eller tyvedobles for at svare til vor Tids Kronemønt. — Haver og Gærder var raserede, Brandskat udskreven og Indkvartering paalagt; mange af Borgerne var „undvigte eller hendøde“, kort sagt, Elendigheden var grænseløs.

Dette Billede bekræftes med sørgelig Tydelighed af andre Aktstykker. Før Krigsaarene indeholder Byens Skifteprotokol mange Beviser paa Velstand, som f. Eks. Dødsboet efter Raadmand Poul Christensen, der i 1657 havde en Beholdning paa næ-

sten 4000 Sletdaler; alene de faste Ejendomme i Boet var tæt ved 2400 Daler værd. — Da hans Kollega Otte Poulsen i 1656 skiftede efter sin Hustru, opgjordes Boet til over 3000 Dalers Nettoværdi. — Størst var dog Boet efter Raadmand og Tolder Henrik Sørensen Krog, som drev en stor Købmands- og Rhederinæring fra sin Gaard ved Havnen, hvor nu Tornøes Hotel ligger. Da Enken i 1657 holdt Skifte efter ham, var Boets Beholdning over 11500 Daler.

Men heri skete en sørgelig Ændring i Tiden efter Krigen. Det hører nu til de store Sjældenheder at finde et Bo, som kan dække Gælden; selv de største Handlendes Boer opslugtes af Kreditorernes Krav, og jævnlig forekommer i Skiftetbogen saadanne Udtryk som (1661): „Det Stykke øde Jord, som Rasmus Bødkers Ladehus paastod. Den Gaardsplads, som hans Gaard paastod“ — disse Bygninger nævnes netop i ovennævnte Tingsvidne som ødelagte i Krigen. — Endnu i Grundtaksten for 1682 anføres omtrent en Fjerdedel af Byens 195 Ejendomme som ubebyggede Grunde eller Havepladser, ja, endog paa Hovedgaden er der 9 øde Grunde. — I Strandgade anføres i samme Grundtakst en øde Plads som tilhørende Laurits Moysen i Grenaa. Denne Mand nævnes i Skiftetbogen den 29. December 1653 under Navnet Lauritz Hansen Moiesen, da han holdt Skifte efter sin Hustru. Han var dengang en velstaaende Borger, der drev Handel og Landbrug. Men i Tingsvidnet fra 1660 omtales Laurits Mogensens Gaard, af Værdi 600 Daler, som „slet (aldeles) borte“. Utvivlsomt har vi her et Eksempel paa en Borger, der flyttede ruineret fra Byen og fandt et nyt Hjem i Grenaa, altsaa en af de „undvigte“. Pladsen, der laa mellem Strandgade og Strandvejen, syd for Gaden Kamperhøj, laa i hvert Fald ca. 175 Aar ubebygget hen.

Et andet Billede paa Forarmelse frembyder Borgmester Elias Jensens Forhold. Denne Mand havde oprindelig været Ridefoged paa Lundsgaard og senere paa Rørbæk, men nedsatte sig siden som Borger i Kerteminde, hvor han fra ca. 1650 nævnes som Borgmester og ejede flere Ejendomme, bl. a. en stor Gaard i Vestergade, nu Nr. 16. Men — som Provst Bøgh siger — „hans sidste Levetid blev meget bitter og bedrøvet“, idet han af Krigen blev „ganske lagt øde og udtæret indtil Livet selv, saa at han døde mæt af Sorg og Ulykke.“ I 1670 solgte Kerteminde Latinskoles Styrelse hans til Skolen pantsatte, men „i sidste Fejdetid næsten ruinerede Gaard i Vestergade“, og Skolens Kapital, 216 Rigsdaler, gik i det væsentlige tabt, idet Pantet kun udbragtes til 82 Rigsdaler.

Om Felbereder (Garver) Niels Jørgensen, som døde Hellig Tre Kongers Dag 1660, hedder det i Skifteprotokollen, at han efterlod sig stor Gæld og Besværing, formedelst fjendtlig Gewalt, Plyndring, Brand og deslige Occasioner udi Fejdetiden, saa hans efterladte Formue ikkun lidet til hans Gæld kunde tilstrække eller hans efterladte Hustru og Børn kunde arve. — Paa Skiftet efter Peder Madsen Holm i 1679—80 hedder det, at „i forrige Fejdetid Plyndringer, umaadelige Kontributioner, fjendtlige Gewalter og deslige Occationer Middel og Formue har konsumeret“. — Man kan vanskelig forestille sig, hvilken Sum af Nød og Ulykke disse Ord dækker over.

Ejendommeligt er det i Registreringen af Boet efter Raadmand Hans Nielsens Hustru i 1661 at finde omtalt „et lidet Stykke Jord bag hans Port ved Stranden, hvor nu Voldene er, af Kgl. Majestæts Folk opkastede“. Dette er nemlig — saavidt vides — det eneste Sted, hvor en Befæstning ved Byen omtales. Da Raadmandens Gaard laa ved den østre Side af Langegades nordlige Del (omtrent nuværende Nr. 50), har disse Voldes Plads været i de nuværende Villahaver mellem Strandgade og Strandvejen.

Endnu et Minde fra Svenskekrigen, om end af en anden Art end de før nævnte, maa det være tilladt at fremdrage. Som omtalt i Afhandlingen om Kerteminde Sognekirke (Aarbogen for 1930) findes i Kirken ophængt et Par Støvler og en Kaarde, der skal have tilhørt en dansk Officer, der blev overmandet af Svenskerne og hugget ned paa Kirkegaarden. — Da Kirkens Indre ifjor blev hvidtet, blev disse Genstande nedtagne og nærmere undersøgte. Paa Kaarden fandtes da et Vaabensmedemærke, nemlig et Profilbillede af et kronet Mandshoved med Fuldskæg. Mærket var næppe 1 Centimeter stort. — En Gengivelse af det blev forelagt Tøjhusmuseet, der oplyste, at Mærket var det, hvormed Vaabensmeden Johan Wunde den yngre i Solingen mærkede sine Vaaben. Han døde i 1630 og var kendt som en dygtig Klingesmed, hvis Arbejder findes i forskellige Vaabensamlinger, og der er saaledes intet til Hinder for, at Kaarden kan være brugt i 1659, om end det jo ikke af det Oplyste kan sluttes, at Sagnet om den danske Officers Kamp paa Kirkegaarden er historisk rigtigt.